

کتاب شب امتحان دین و زندگی (۲) یازدهم از ۴ قسمت اصلی به صورت زیر تشکیل شده است:

(۱) **آزمون‌های نوبت اول:** آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:

الف) آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده: آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم. بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها ۱۶ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند (۴ نمره از امتحان مربوط به قرائت قرآن است). در کنار سؤال‌های این آزمون‌ها نکات مشاوره‌ای نوشته‌ایم. این نکات به شما در درس خواندن قبل از امتحان و پاسخ‌گویی به آزمون در زمان امتحان کمک می‌کند.

ب) آزمون‌های طبقه‌بندی‌نشده: آزمون‌های شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا دو آزمون نوبت اول، مشابه آزمونی را که معلمتان از شما خواهد گرفت، ببینید.

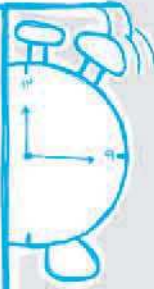
(۲) **آزمون‌های نوبت دوم:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان پایان سال طرح شده‌اند. این قسمت هم، خودش به دو بخش تقسیم می‌شود:

الف) آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده: آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ را که برای نوبت دوم طرح شده‌اند هم طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۱۶ نمره دارند؛ در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید. این آزمون‌ها هم نکات مشاوره‌ای دارند.

ب) آزمون‌های طبقه‌بندی‌نشده: آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال معلمتان مواجه خواهید شد.

(۳) **پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها:** در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.

(۴) **درس‌نامه کامل شب امتحانی:** این قسمت برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی‌خوانند (🙄) در این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان دین و زندگی (۲) نیاز دارید، تنها در ۱۷ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید! **یک راهکار:** موقع امتحان‌های نوبت اول می‌توانید از سؤال‌های درس‌های ۱ تا ۶ آزمون‌های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

بازمبندی درس دین و زندگی (۲)

پایانی نوبت دوم	پایانی نوبت اول	درس‌ها
۵ نمره	۵ نمره	اول و دوم
	۶ نمره	سوم و چهارم
	۵ نمره	پنجم و ششم
۳/۵ نمره	-	هفتم و هشتم
۴/۵ نمره	-	نهم و دهم
۳ نمره	-	یازدهم و دوازدهم
۱۶ نمره	۱۶ نمره	جمع

فهرست

نوبت	صفحه آزمون	صفحه پاسخ‌نامه
اول	۳	۲۱
اول	۵	۲۱
اول	۷	۲۲
اول	۸	۲۲
دوم	۹	۲۳
دوم	۱۱	۲۳
دوم	۱۳	۲۳
دوم	۱۵	۲۴
دوم	۱۷	۲۴
دوم	۱۸	۲۵
دوم	۱۹	۲۵
دوم	۲۰	۲۶

شماره	kheilisabz.com	مدت آزمون: ۶۰ دقیقه	کلیه رشته‌ها، به جز رشته انسانی	دین و زندگی (۲)
نمره	آزمون شماره ۱			ردیف
درس اول				
۰/۵	با توجه به سخن امام کاظم <small>علیه السلام</small> به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم، علت ارسال رسولان به سوی بندگان چه بوده است؟			۱
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید.			۲
چه موقع انسان خود را با نیازهای برتر (اساسی) روبه‌رو می‌بیند؟				
۰/۵	جمله زیر را با کلمات مناسب کامل کنید.			۳
با کنار هم قرار گرفتن و می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت.				
۱	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید.			۴
<i>ویژگی‌های پاسخ نیازهای برتر و علت هر کدام مهم است!</i>				
چرا پاسخ به نیازهای برتر باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟				
درس دوم				
۰/۵	براساس آیه ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ چه کسی در آخرت از زبان کاران خواهد بود؟			۵
۰/۵	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید.			۶
<i>از جمله‌های کلیدی درس دوم!</i>				
محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است و تعالیم ایشان در برخی احکام فرعی با یکدیگر تفاوت داشته است.				
۱/۵	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید.			۷
انسان در زندگی فردی و اجتماعی دو دسته نیاز دارد، آن‌ها را با ذکر مثال تعریف کنید.				
درس سوم				
۱	هر یک از آیات زیر به کدام جنبه اعجاز قرآن کریم اشاره دارد؟			۸
<i>ممکن است در سؤالی دیگر مفهوم این آیه مورد نظر باشد، پس موقع مطالعه آن به تمام سؤالاتی که ممکنه از این آیه طرح بشه، فکر کنید!</i>				
الف) ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾				
ب) ﴿وَالسَّمَاءَ بَنِينَا بَآيِدٍ وَإِنَّا لَمَوْسِعُونَ﴾				
۰/۵	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید.			۹
رسایی تعبيرات با وجود اختصار، از جنبه‌های محتوایی اعجاز قرآن کریم است.				
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید.			۱۰
آسان‌ترین راه برای غیرالهی نشان دادن اسلام و قرآن کریم چیست؟				
۱	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید.			۱۱
معجزه آخرین پیامبر الهی باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟				
درس چهارم				
۰/۵	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید.			۱۲
قرآن کریم احکام فردی متعددی را بیان می‌کند که اجرای آن‌ها نیازمند تشکیل حکومت است، مانند خمس و زکات.				
۰/۵	جمله زیر را با کلمات مناسب کامل کنید.			۱۳
براساس روایات معصومین، اسلام بر استوار است که مهم‌ترین آن‌ها می‌باشد.				
۰/۵	اصطلاح زیر را تعریف کنید.			۱۴
طاغوت:				
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید.			۱۵
در چه صورت دین الهی به درستی به مردم نمی‌رسد و امکان هدایت از آنان سلب می‌شود؟				
۱	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید.			۱۶
ولایت معنوی چیست و چگونه انجام می‌پذیرد؟				
درس پنجم				
۰/۵	آیه شریفه ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَافِظُونَ﴾ را تکمیل کنید و بگویید در آن چه موضوعی مشخص شده است؟			۱۷
<i>آیات و احادیث فقهی درس ۵ بسیار مهم و مورد توجه طراحان است!</i>				

شماره	کلیه رشته‌ها، به جز رشته انسانی	مدت آزمون: ۶۰ دقیقه	kheilisabz.com	دین و زندگی (۲)
نمره	نوبت اول پایه یازدهم دوره متوسطه دوم			آزمون شماره ۱
۰/۵	۱۸	جمله زیر را با کلمات مناسب کامل کنید. در آخرین حج پیامبر ﷺ که به «.....» مشهور است، پیامبر ﷺ حدیث را بیان فرمودند.	یادتون باشه که برای آخرین حج پیامبر ﷺ دو تا ۳ وجود داره که هر دو می تونه درست باشه!	
۰/۵	۱۹	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید. با ختم نبوت و وجود کتاب قرآن که آخرین کتاب آسمانی است، مسئولیت‌های سه گانه رسول خدا پایان می پذیرد.		
۰/۵	۲۰	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. جانشین پیامبر ﷺ، باید برخوردار از چه ویژگی‌هایی باشد؟		
۰/۵	۲۱	پاسخ درست را تشخیص دهید. کدام یک از توضیحات زیر درباره آیه تطهیر است؟ (۱) با توجه به این آیه مسلمانان باید از خداوند، پیامبر ﷺ و ولی امرشان اطاعت کنند. (۲) این آیه هرگونه گناه و پلیدی را از پیامبر ﷺ، امام علی ﷺ، حضرت فاطمه ﷺ و امام حسن و امام حسین ﷺ دور می داند.		
درس نهم				
۰/۵	۲۲	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید. «نهج البلاغه» شامل بخشی از سخنرانی‌ها، نامه‌ها و پند و اندرزهای امیرالمؤمنین علیؑ است.		
۰/۵	۲۳	جمله زیر را با کلمات مناسب کامل کنید. پیامبر ﷺ به دنبال بنای جامعه‌ای آباد و به دور از بود و با کوچک شمردن مخالفت می کرد.		
۱/۵	۲۴	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید. عدالت بی مانند حضرت علی ﷺ را با ذکر نمونه، توضیح دهید.		
۱۶	جمع نمرات	موفق باشید		

	kheilisabz.com	مدت آزمون: ۶۰ دقیقه	کلیه رشته‌ها، به جز رشته انسانی	دین و زندگی (۲)
نمره	آزمون شماره ۹			ردیف
۰/۵ ۰/۵ ۱	الف) آیات و احادیث: ۱ در آیه شریفه ﴿و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم على اعقابكم ...﴾، خداوند چه هشداری به مردم زمان پیامبر می‌دهد؟ ۲ با توجه به آیه ﴿ذلك بان الله لم يك مغيّراً نعمة انعمها على قوم حتى يغيّروا ما بانفسهم﴾، تکمیل کنید: زمینه‌ساز هلاکت یا عزت و سربلندی یک جامعه ۳ آیه شریفه زیر را تکمیل و ترجمه کنید. ﴿اتما يريد الله ليذهب عنكم و يطهرکم تطهيراً﴾			
۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۵	ب) درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید. ۴ تعیین امام معصوم از طرف خداوند سبب شد که همه مسئولیت‌های پیامبر ﷺ ادامه یافته و جامعه کمبودی از جهت رهبری نداشته باشد. ۵ ولایت معنوی همان سرپرستی و رهبری معنوی انسان‌هاست که مرتبه‌ای برتر و بالاتر از ولایت ظاهری است. ۶ پس از رحلت رسول خدا، نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت. ۷ اعلم بودن یکی از شرایط تعیین‌شده در دین برای فقیهی است که رهبری جامعه را بر عهده می‌گیرد.			
۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۵	پ) جاهای خالی جمله‌های زیر را با کلمات مناسب کامل کنید. ۸ کسی می‌تواند پاسخ صحیحی به سؤال‌های اساسی انسان بدهد که آگاهی کاملی از انسان و جایگاه او در داشته باشد. ۹ حضرت علی <small>رضی الله عنه</small> با توجه به تلاش بی‌پایان پیامبر ﷺ، ایشان را همچون می‌دانست که با داروهایش بیماران را درمان می‌کرد. ۱۰ امامان شیوه مبارزه با حاکمان را متناسب با برمی‌گزیدند، به گونه‌ای که به نسل‌های آینده معرفی گردد. ۱۱ انسان در درون خود با دو دعوت روبه‌روست؛ یکی دعوت و دیگری دعوت ۱۲ ابتدایی‌ترین زمینه از دواج است و تحکیم‌بخش وحدت روحی زن و مرد است.			
۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۵	ت) به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید. ۱۳ ثمره حضور سازنده ائمه <small>رضی الله عنهم</small> در جامعه و اظهار نظر کردن ایشان در مورد مسائل مختلف چه بود؟ ۱۴ چرا حضرت مهدی <small>رضی الله عنه</small> را امام غایب نامیده‌اند؟ ۱۵ دو مورد از مسئولیت‌های مردم نسبت به رهبر را بنویسید. ۱۶ وقتی می‌گویند «خداوند عزیز است» معنایش چیست؟			
۱/۵	ث) کشف ارتباط کدام‌یک از گزینه‌های ستون سمت راست به گزینه‌های ستون سمت چپ مربوط است؟ (در ستون سمت چپ دو مورد اضافی است.) (۱) ورود جاهلیت با شکل جدید به زندگی اجتماعی مردم (۲) از برترین اعمال عصر غیبت و لازمه انتظار امام عصر <small>رضی الله عنه</small> (۳) آماده‌کردن خود و جامعه برای ظهور الف) دعا برای ظهور امام ب) حضور در صحنه نبرد حق‌طلبان علیه مستکبران پ) تبدیل حکومت نبوی به سلطنت ت) تحریف در معارف اسلامی ث) مراجعه به عالمان دین و عمل به احکام دین			
۱ ۰/۵ ۰/۵	ج) اصطلاحات زیر را تعریف کنید. ۱۸ طاغوت: ۱۹ تقلید: ۲۰ ذلت:			
۱ ۱ ۱ ۱	چ) به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید. ۲۱ در مورد تأثیرناپذیری قرآن از فرهنگ دوران جاهلیت که آمیزه‌ای از عقاید و آداب و رسوم نادرست بود، توضیح دهید. ۲۲ یکی از اصول کلی امامان در مبارزه با حاکمان جور، عدم تأیید حاکمان بود، این مورد را توضیح دهید. ۲۳ امام حسن عسکری <small>رضی الله عنه</small> چه وظایفی را نسبت به امام مهدی <small>رضی الله عنه</small> بر عهده داشت و به انجام رساند؟ ۲۴ ازدواج چگونه سبب رشد اخلاقی و معنوی در زن و شوهر می‌شود؟			
۱۶	موفق باشید			جمع نمرات

پاسخنامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

- ۱- تعقل بندگان در پیام الهی
- ۲- زمانی که از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد.
- ۳- عقل - وحی
- ۴- زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است، در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون است.
- ۵- هر کس دینی جز اسلام اختیار کند.
- ۶- درست
- ۷- (۱) نیازهای ثابت؛ مانند امنیت، عدالت، دادوستد و ... این نیازها همواره برای بشر وجود داشته و از بین نمی‌رود و اسلام برای تأمین هر کدام از این نیازها قوانین ثابت و مشخصی دارد. (۲) نیازهای متغیر که از درون همین نیازهای ثابت پدید می‌آیند، یعنی انسان‌ها با گذشت زمان برای پاسخ‌گویی به نیازهای ثابت خود، از روش‌ها و شیوه‌های مختلف و متغیری استفاده می‌کنند، مانند شیوه‌های مختلف دادوستد و چگونگی تأمین امنیت و ابزارها
- ۸- الف) انسجام درونی در عین نزول تدریجی ← اعجاز محتوایی
ب) ذکر نکات علمی بی‌سابقه ← اعجاز محتوایی
- ۹- نادرست - از اعجاز لفظی قرآن کریم است.
- ۱۰- آوردن سوره‌های مشابه یکی از سوره‌های این کتاب الهی است.
- ۱۱- معجزه آخرین پیامبر الهی که می‌خواهد از جانب خداوند برای همه زمان‌ها، پیامبر باشد، باید به گونه‌ای باشد که: (۱) مردم زمان خودش به معجزه‌بودن آن اعتراف کنند و آن را فوق بشری بدانند. (۲) آیندگان هم معجزه‌بودن آن را تأیید کنند.
- ۱۲- نادرست - احکام اجتماعی مانند فمس و زکات نیازمند تشکیل حکومت است.
- ۱۳- پنج پایه - ولایت
- ۱۴- کسانی که به مردم فرمان می‌دهند و قانون‌گذاری می‌کنند، در حالی که فرمان و قانونشان نشأت گرفته از فرمان الهی نیست، «طاغوت» نامیده می‌شوند.
- ۱۵- اگر پیامبری در دریافت وحی و ابلاغ آن به مردم معصوم نباشد.
- ۱۶- سرپرستی و رهبری معنوی انسان‌هاست - رسول خدا با انجام وظایف عبودیت و بندگی و در مسیر قرب الهی به مرتبه‌ای از کمال نائل شد که می‌توانست عالم غیب و ماورای طبیعت را مشاهده کند و به اذن الهی در عالم خلقت تصرف نماید.
- ۱۷- هم راکعون - ویژگی‌های ولی و سرپرست مسلمانان
- ۱۸- حجة‌الوداع (حجة‌البلاغ) - غدیر
- ۱۹- نادرست - دو مسئولیت «تعلیم و تبیین دین» و «ولایت ظاهری»، تدوین می‌یابد.
- ۲۰- باید علم کامل و عصمت از گناه داشته باشد.
- ۲۱- گزینه «۲» - گزینه «۱»، مربوط به آیه اطاعت یا اولی الامر است.
- ۲۲- درست
- ۲۳- محرومیت - فقرا
- ۲۴- ایشان از همان آغاز با الگو قرار دادن سیره و روش پیامبر ﷺ، برقراری عدالت و مبارزه با تبعیض و نابرابری را سرلوحه کار خود قرار داد. آن حضرت در همان روزهای آغازین حکومتش به مسجد رفت و بیان کرد که سهم همه مسلمانان را از بیت‌المال به طور مساوی خواهد داد و فردای آن روز پس از پرداخت هزینه‌های عمومی کشور از بیت‌المال، باقی‌مانده آن را میان مردم به طور مساوی تقسیم کرد. ایشان هم‌چنین در مقابل اعتراض عده‌ای که دوره‌های قبل دریافت ویژه و کلان داشتند، فرمود که هرگز به اندازه گرفتن پوست جو از دهان موری، خدا را نافرمانی نخواهد کرد.

﴿ آزمون شماره ۹ (نوبت دوم) ﴾

- ۱- هشدار بازگشت به دوران جاهلیت و انحراف از مسیر توحیدی پیامبر ﷺ
- ۲- خود مردم جامعه هستند.
- ۳- الرّجس اهل البیت - **ترجمه:** «همانا خدا اراده کرده که دور گرداند از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی را و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد.»

۴- نادرست - مسئولیت‌های پیامبر ﷺ، به‌هز دریافت و ابلاغ وحی

۵- درست

۶- درست

۷- نادرست - اعلام‌بودن، از شرایط مربع تقلید است.

۸- خلقت - نظام هستی

۹- طبیبی ستار - غفلت‌زده و سرگشته

۱۰- شرایط زمان - روش زندگی امامان

۱۱- عقل و وجدان (نفس لوامه) - هوی و هوس (نفس اماره)

۱۲- نیاز جنسی - فرزند

۱۳- ثمره این حضور سازنده، فراهم‌آمدن کتاب‌های بزرگ در حدیث و سیره ائمه اطهار ﷺ بود.

۱۴- زیرا ایشان از نظرها «غایب» است، نه این‌که در جامعه حضور ندارد.

۱۵- (۱) وحدت و همبستگی اجتماعی (۲) استقامت و پایداری در برابر مشکلات

(۳) افزایش آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی (۴) مشارکت در نظارت همگانی

(۵) اولویت‌دادن به اهداف اجتماعی (دو مورد کافی است).

۱۶- یعنی کسی نمی‌تواند در اراده او نفوذ نماید و او را تسلیم خود کند.

۱۷- (۱) پ) تبدیل حکومت نبوی به سلطنت

(۲) الف) دعا برای ظهور امام

(۳) ب) حضور در صحنه نبرد حق‌طلبان علیه مستکبران

۱۸- کسانی که به مردم فرمان می‌دهند و قانون‌گذاری می‌کنند، در حالی که فرمان و

قانونشان نشأت‌گرفته از فرمان الهی نیست، طاغوت نامیده می‌شوند.

۱۹- به مراجعه به متخصص دین و آموختن احکام از آن‌ها پیروی یا تقلید می‌گویند.

۲۰- ذلت به معنای شکست‌پذیری و مغلوب و تسلیم‌بودن است.

۲۱- فرهنگ مردم حجاز آمیزه‌ای از عقاید نادرست و آداب و رسوم خرافی و شرک‌آلود

بود، با وجود این قرآن کریم نه‌تنها از این فرهنگ تأثیر نپذیرفت، بلکه به شدت با آداب

جاهلی و رسوم خرافی آن مبارزه کرد و به اصلاح جامعه پرداخت و از موضوع‌هایی

همچون عدالت‌خواهی، علم‌دوستی، معنویت و حقوق برابر انسان‌ها سخن گفت.

۲۲- امامان، هیچ‌یک از حاکمان زمان خویش را به عنوان جانشین رسول خدا تأیید

نمی‌کردند و این موضوع را به شیوه‌های مختلف به مردم اطلاع می‌دادند. آنان اگرچه

تفاوت‌های اخلاقی و رفتاری حاکمان را در نظر می‌گرفتند و اگر حاکمی در موردی بر

طبق دستور اسلام عمل می‌کرد، آن مورد را تأیید می‌کردند، اما در غصب خلافت و

جانشینی رسول خدا همه را یکسان می‌دیدند.

۲۳- امام حسن عسکری ﷺ در این مدت، ایشان را از گزند حاکمان عباسی که تصمیم بر قتل

وی داشتند، حفظ نمود و با آن‌که در محاصره نیروها و جاسوسان حاکمان بود، ایشان را به بعضی

از یاران نزدیک و مورد اعتماد خود نشان می‌داد و به عنوان امام بعد از خود معرفی می‌کرد.

۲۴- پسر و دختر جوان با تشکیل خانواده، از همان ابتدا زمینه‌های فساد را از خود دور

می‌کنند، پس مسئولیت‌پذیری را تجربه می‌نمایند، مهر و عشق به همسر و فرزندان را

در خود پرورش می‌دهند، با گذشت و مدارا و تحمل سختی‌ها و ناگواری‌های زندگی، به

درجات معنوی بالاتری نایل می‌شوند.

درس نامه توپ برای شب امتحان

درس: هدایت الهی

نیازهای انسان

● نیازهای طبیعی و غریزی (نیاز به آب و غذا و ...)

خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را نیز به انسان داده است.

● نیازهای برتر (متعالی، بنیادین، اساسی)

نیازهای برتر

- فراتر از سطح زندگی روزمره و نیازهای طبیعی هستند.

- انسان وقتی در **افق بالاتری** بیندیشد، خود را با آن‌ها روبه‌رو می‌بیند.

- برآمده از **سرمایه‌های ویژه‌ای** است که خداوند به انسان عطا کرده است.

- پاسخ صحیح به آن‌ها **سعادت انسان** را تضمین می‌کند.

- این نیازها به تدریج به **دل‌مشغولی، دغدغه و بالاخره** به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که تا انسان پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد.

برخی نیازهای برتر انسان

۱- شناخت هدف زندگی

انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر زندگی‌اش را صرف آن نماید.

اگر انسان هدف حقیقی خود را **نشناسد** یا در شناختش دچار **خطا** شود، عمر خود را از دست داده است.

امام سجاد علیه السلام

«خدايا، ايام زندگی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای»

۲- درک آینده خویش

انسان در مورد آینده‌اش با سؤال‌های مهم و اساسی روبه‌روست، از جمله:

آینده او چگونه است؟ آیا زندگی با مرگ تمام می‌شود؟ زندگی پس از مرگ چگونه است؟ زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟ و ...

روزها فکر من این است و همه شب سخنم

که چرا غافل از احوال دل خویشتم
از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود

به کجا می‌روم آخر نمانی وطنم

گفت: «آمدنم بهر چه بود» به نیاز «شناخت هدف زندگی» و «به کجا می‌روم» به نیاز «درک آینده خویش» اشاره می‌کند.

۳- کشف راه درست زندگی

«راه زندگی» یا «چگونه زیستن»، با دو نیاز قبل ارتباط دقیق داشته و دغدغه انسان‌های فکور و خردمند است.

● این **دغدغه جدی** است، زیرا انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند؛ پس باید راهی را برای زندگی انتخاب کند که:

به آن مطمئن باشد تا بتواند با **بهره‌مندی از سرمایه‌هایی خدادادی** به هدف خلقت برسد.

تدبیر در قرآن

آیات سوره عصر: ﴿و العَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝ أَلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۝ وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝﴾

ترجمه: قسم به عصر که انسان در خسارت و زیان است، مگر آنان که به خدا ایمان آورده و نیکوکار شدند و یکدیگر را به درستی و راستی (حق) و پایداری و صبر سفارش کردند.

با تدبیر در سوره عصر به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

به «عصر» که بنابر برخی تفاسیر، منظور زمان و دوران تاریخ بشر است - به دلیل اهمیت آن و این که متناسب با مطلبی است که سوگند به خاطر آن یاد شده و مسلم است که خسران انسان‌ها در زندگی نتیجه گذشتن زمان عمر آن‌هاست.

۲- چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

از دست رفتن سرمایه وجودی انسان که همان عمرش است.

۳- چه کسانی دچار خسران نمی‌شوند؟

کسانی که ایمان بیاورند، عمل صالح انجام دهند، خودشان حق را رعایت کنند و به سوی حق دعوت کنند و هم‌چنین خودشان صبور باشند و دیگران را نیز به صبر دعوت کنند.

پاسخ به نیازهای برتر

۱) باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.

علت: هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است.

اما عمر انسان محدود است و برای چنین تجربه‌ای کافی نیست.

به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم زیاد و گوناگون است.

۲) همه‌جانبه باشد.

یعنی به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد.

علت: ارتباط کامل و تنگاتنگ ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان که نمی‌توان برای هر یک جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

● کسی می‌تواند به سؤال‌های مطرح‌شده در قالب نیازها پاسخ صحیح بدهد که:

۱) آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی و همه ابعاد انسان داشته باشد.

۲) بداند انسان پس از مرگ، چه سرنوشتی دارد و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار اوست.

تفکر

۱) عقل به تنهایی نمی‌تواند به سؤال‌ها و نیازهای اساسی انسان پاسخ کامل و جامع بدهد، زیرا همان‌طور که گفتیم کسی که به نیازهای برتر پاسخ می‌دهد باید نسبت به خلقت انسان، جایگاهش، سرنوشت ابدی‌اش و ... آگاهی کامل داشته باشد، در صورتی که تفکر و اندیشه انسان دارای محدودیت است و از طریق علوم بشری هم نمی‌تواند اطلاعات مذکور را به طور کامل بگیرد، پس نمی‌تواند به تنهایی پاسخ‌گو باشد.

۲) هم‌چنین با توجه به آن‌چه گفتیم چون طراحی مسیر سعادت انسان بستگی به پاسخ کامل و جامع به نیازهای برتر دارد، انسان به تنهایی نمی‌تواند مسیر سعادت خویش را طراحی کند.

شیوه‌هدایت خداوند

خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودشان قرار داده است، هدایت می‌کند.

ویژگی‌های متمایزکننده انسان از سایر مخلوقات که سبب شیوه متفاوت هدایت اوست:

۱) توانایی تعقل و تفکر ۲) قدرت اختیار و انتخاب؛

یعنی انسان، ابتدا درباره هر کاری فکر می‌کند و اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد؛ یعنی خداوند برنامه هدایت انسان را از طریق پیامبران می‌فرستد تا: ۱) انسان‌ها در این برنامه تفکر کرده و به ویژگی‌ها

درس ۲: تداوم هدایت

تدبر در قرآن

- ۱ «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود و آن چه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید و در آن تفرقه نکنید.»
 - ۲ «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نیمودند، مگر پس از آن که به حقانیت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.»
 - ۳ «[این دین] آیین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.»
 - ۴ «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.»
- با توجه به ترجمه آیات، به پرسش‌ها پاسخ دهید:
- الف) خداوند از پیامبران می‌خواهد تا در چه چیز تفرقه نکنند؟
در دین خدا - می‌فرماید: «دین را به پا دارید و در آن تفرقه نکنید.»
- ب) دین مورد قبول نزد خدا کدام است؟
اسلام (به معنای تسلیم‌بودن در برابر خدا)
- پ) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) درباره چه چیز اختلاف کردند؟ علت اختلاف آن‌ها چه بود؟
در دین اسلام اختلاف کردند - آن‌ها پس از آگاهی از حقانیت دین، مخالفت کردند و دلیلشان رشک و حسدی بود که میان آن‌ها وجود داشت.
- ت) حضرت ابراهیم چه آیینی داشت؟
مسلمان بود.
- ث) مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می‌دانستند؟
او را مسیحی و یهودی می‌دانستند.

○ «دین»، به معنای «راه» و «روش» است.

دین اسلام: راه و روشی است که خداوند برای زندگی انسان‌ها برگزیده است.

براساس آیات قرآن، خداوند یک دین برای انسان‌ها فرستاده و به همه پیامبران فرمان داده است تا همان دین را در میان مردم تبلیغ کنند و راه تفرقه در پیش نگیرند.

○ فطرت، به معنای نوع خاص آفرینش است.

فطرت مشترک، منشأ دین واحد

فطرت انسان: منظور آفرینش خاص انسان و ویژگی‌هایی است که خداوند در اصل آفرینش وی قرار داده است و انسان‌ها با این ویژگی‌های خاص شناخته می‌شوند.

ویژگی‌های فطری مشترک انسان‌ها:

۱ استعداد تفکر و قدرت اختیار

۲ دوست‌داشتن فضایل و بیزاری از رذائل اخلاقی

۳ به دنبال زیبایی‌ها، خوبی‌ها و کمالات نامحدود بودن

۴ به دنبال جاودانگی‌بودن و گریز از فنا و نابودی

به سبب ویژگی‌های مشترک (فطرت)، خداوند یک برنامه کلی به انسان‌ها بخشیده تا آن‌ها را به هدف مشترک خلقتشان برساند. این برنامه، اسلام، یعنی تسلیم‌بودن در برابر خداست.

در برنامه اسلام از انسان خواسته می‌شود:

۱ در خود و جهان هستی اندیشه کند و به ایمان قلبی برسد. (ایمان به: خدای یگانه و دوری از شرک، فرستادگان الهی، سرای آخرت و عادلانه‌بودن نظام هستی)

۲ با ایمانی که به دست آورده، وارد عرصه عمل شود. (با انجام واجبات دین و ترک محرمات، خداوند را عبادت و بندگی کند، فضایل اخلاقی را کسب و از رذائل دوری کند و جامعه‌ای دینی براساس عدالت بنا نماید.)

○ محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است و همه آن‌ها یک دین آورده‌اند. تعالیم انبیا در برخی احکام فرعی، متناسب با زمان و سطح آگاهی مردم و نیازهای هر دوره، تفاوت‌هایی با یکدیگر داشته است.

عمل فرستادن پیامبران متعدد

الف) استمرار و پیوستگی در دعوت

ب) رشد تدریجی سطح فکر مردم

ج) تحریف تعلیمات پیامبر پیشین

و امتیازات آن پی ببرند. ۱ با اختیار خود، برنامه را انتخاب کنند و در زندگی به کار بندند و به هدفی که خداوند در خلقت آن‌ها قرار داده است، برسند.

سخن امام کاظم علیه السلام به شاگرد خود، هشام بن حکم:

«ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آن که بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند که از معرفت برتری برخوردار باشند و آنان که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به فرمان الهی داناترند و آن کس که عقلش کامل‌تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.»

توجه: با کنار هم قراردادن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت. انتخابی غیر از برنامه خداوند:

انسان می‌تواند با اختیار خود، برنامه دیگری را غیر از برنامه خداوند انتخاب کند، در این صورت: زیان خواهد کرد و با دست خالی از دنیا خواهد رفت زیرا هیچ برنامه‌ای غیر از برنامه خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به نیازهای انسان بدهد.

فهم کنید

خداوند در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است: ﴿رَسُولًا مَبْشُرِينَ وَمُنْذِرِينَ لئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حِجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ...﴾

توجه: رسولانی (را فرستاد که) بشارت‌دهنده و اندازکننده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد.

○ اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: از آنجایی که تو (خداوند) خود ما را رها کردی و برای ما راهنمایی نفرستادی که به سؤال‌اتمان پاسخ دهد، به این خاطر گمراه شدیم؛ اگر یک پیامبر می‌فرستادی، از او اطاعت می‌کردیم.

○ خداوند با فرستادن انبیا راه عذر و بهانه (اعتراض بندگان) را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

۱- آیا انسان می‌تواند پاسخ‌دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد، چون پاسخ‌گویی مناسب به نیازهای برتر، سعادت و خوشبختی او را به دنبال دارد و بی‌توجهی به آن‌ها شقاوت و بدبختی ابدی را نصیب انسان خواهد کرد.

۲- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

خیر، زیرا راه کمال و رشد هر نوع از موجودات راه معین و خاصی است و مکانیسم و قانون خاصی دارد و اگر کسی نخواست از این قانون پیروی کند باید تبعات آن مانند رنج و بیماری را بپذیرد. بعد معنوی انسان نیز همین‌گونه است، رشد آن از راه معین و قانون‌مندی خاصی تبعیت می‌کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی‌دهد. به میزانی که از این قانون دور شویم درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم. این درحالی است که عمر انسان کوتاه است و این عمر فقط یک بار در اختیار انسان گذاشته می‌شود و اگر آن را صرف اندیشه‌های شخصی کند و راه تجربه و آزمون را در پیش گیرد عمرش بیهوده تلف خواهد شد و در پایان، چیزی جز حسرت و پشیمانی در پی نخواهد داشت.

۳- شعر زیبای زیر، با کدام یک از نیازهای برتر انسان، مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنرپیشه را

عمر دو بایست در این روزگار

تابه یکی تجربه‌آموختن

با دیگری تجربه‌بردن به کار

کشف راه درست زندگی - زیرا شاعر معتقد است انسان باید دو عمر داشته باشد، در عمر اول راه‌های مختلف را تجربه کند و راه درست را انتخاب کند و در عمر دوم به کار ببندد.

اما حال آن که این امکان وجود ندارد، پس باید با انتخاب برنامه درست از منبعی مطمئن به گونه‌ای زندگی کند که در پایان عمر آرزو نکند که کاش عمری دوباره می‌داشت تا از نو انتخاب مسیر می‌کرد و خطاهایش را جبران می‌نمود.

الف) استمرار و پیوستگی در دعوت: لازمه ماندگاری یک پیام، تبلیغ دائمی و مستمر آن است. پیامبران الهی با ایمان استوار و تلاش بی‌مانند در طول زمان‌های مختلف دین الهی را تبلیغ می‌کردند و این تداوم تبلیغ سبب شد تا: **تعالیم الهی جزء سبک زندگی و آداب و فرهنگ مردم شود و دشمنان دین نتوانند آن را به راحتی کنار بگذارند.**

ب) رشد تدریجی سطح فکر مردم: به دلیل رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن، مانند دانش و فرهنگ، در هر عصر و دوره، پیامبران جدیدی مبعوث می‌شدند تا اصول ثابت دین الهی را درخور فهم و اندیشه انسان‌های دوران خود بیان کنند. پیامبر ﷺ در این باره می‌فرماید:

«أنا معاشر الانبياء أمرنا أن نكلّم الناس على قدر عقولهم»:

ما پیامبران مأمور شده‌ایم که با مردم به اندازه عقلشان سخن بگوییم.»

پ) تحریف تعلیمات پیامبر پیشین: به دو علت تعلیمات انبیا به تدریج فراموش یا تحریف می‌شد: **۱) ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی** ۲) عدم توسعه کتابت بنابراین پیامبران بعدی می‌آمدند و تعلیمات اصیل و صحیح را بار دیگر برای مردم بیان می‌کردند.

عوامل ختم نبوت

تعیین زمان ختم نبوت با خداست؛ زیرا:

اوست که نیاز یا عدم نیاز به پیامبر را در هر زمان تشخیص می‌دهد و دقیقاً می‌داند عوامل ختم نبوت فراهم شده است یا نه.

عوامل ختم نبوت عبارت‌اند از:

۱- آمادگی جامعه بشری برای دریافت برنامه کامل زندگی

در عصر نزول قرآن، با این که مردم حجاز سطح فرهنگی پایینی داشتند، اما آمادگی فکری و فرهنگی جوامع مختلف به میزانی بود که می‌توانست کامل‌ترین برنامه زندگی را دریافت و حفظ کند و به کمک آن، پاسخ نیازهای فردی و اجتماعی خود را به دست آورد.

۲- حفظ قرآن کریم از تحریف

عواملی که سبب شد قرآن کریم دچار تحریف نشود:

۱) تلاش و کوشش مسلمانان ۲) عنایت الهی ۳) اهتمام پیامبر اکرم ﷺ در جمع‌آوری و حفظ قرآن به همین دلیل این کتاب نیازی به «تصحیح» ندارد و جاودانه است.

۳- وجود امام معصوم پس از پیامبر ﷺ

امام معصوم از طرف خداوند تعیین شده و همه مسئولیت‌های پیامبر، به‌جز دریافت وحی را بر عهده دارد و به همین جهت، جامعه کمبودی از نظر رهبری و هدایت ندارد.

۴- پویایی و روزآمد بودن دین اسلام

دینی می‌تواند برای همیشه ماندگار باشد که بتواند به همه سؤال‌ها و نیازهای انسان‌ها در همه مکان‌ها و زمان‌ها پاسخ دهد.

دین اسلام ویژگی‌هایی دارد که می‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای بشر در دوره‌های مختلف باشد: **توجه به نیازهای متغیر، در عین توجه به نیازهای ثابت**

انسان در زندگی فردی و اجتماعی دو دسته نیاز دارد:

الف) نیازهای ثابت: که همواره برای بشر وجود دارند و از بین نمی‌روند → اسلام برای تأمین هر کدام، قوانین ثابت و مشخصی دارد.

مثال: نیاز به امنیت، عدالت، دادوستد با دیگران، ازدواج و تشکیل خانواده، تعلیم و تربیت و حکومت.

ب) نیازهای متغیر: که از درون نیازهای ثابت پدید می‌آیند؛ یعنی انسان‌ها با گذشت زمان برای پاسخ‌گویی به نیازهای ثابت خود، از روش‌ها و شیوه‌های مختلف و متغیری استفاده می‌کنند.

مثال: شیوه دادوستد؛ در هر زمان تغییر کرده (کالا به کالا، سکه به کالا، به وسیله پول اعتباری؛ یعنی اسکناس و امروزه قراردادهای بانکی)

مثال: چگونگی تأمین امنیت و ابزارها و اسلحه‌هایی که به این منظور به کار گرفته می‌شود. (در دوره‌های گذشته بسیار متفاوت شده است.)

متخصصان دین از درون معارف اسلامی، با توجه به نیازهای جدید به وجود آمده، قوانین مورد نیاز جامعه درباره بانکداری، اسکناس، خرید و استفاده از سلاح‌های جدید را استخراج کرده و در اختیار مردم قرار می‌دهند.

۲ وجود قوانین تنظیم‌کننده:

این دسته از قوانین و قواعد:

الف) به مقررات اسلامی خاصیت انطباق و تحرک داده است.

ب) بر همه احکام و مقررات اسلامی تسلط دارند.

پ) مانند بازرسان عالی، احکام و مقررات را تحت نظر قرار می‌دهند و کنترل می‌کنند.

نمونه قوانین: **قاعده «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام»** (اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن مخالف است.)

مثال: براساس قاعده بالا روزه برای شخصی که برایش ضرر داشته باشد، حرام است.

وظیفه پیروان پیامبران گذشته

هر پیامبری که می‌آمد به آمدن پیامبر بعدی بشارت می‌داد و بر پیروی از او تأکید می‌کرد. بنابراین، وجود دو یا چند دین در یک زمان نشانگر این است که پیروان پیامبر قبلی به آخرین پیامبر ایمان نیاورده‌اند و این کار به معنای سرپیچی از فرمان خدا و عدم پیروی از پیامبران گذشته است.

○ خداوند فقط یک دین و یک راه برای هدایت انسان‌ها فرستاده است که از آن به «اسلام» تعبیر می‌شود.

○ قرآن تنها کتاب آسمانی است که محتوای آن به طور کامل از جانب خداست و انسان‌ها آن را کم و زیاد نکرده‌اند.

نتیجه: تنها دینی که می‌تواند مردم را به رستگاری دنیا و آخرت برساند، اسلام است.

﴿و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه و هو فی الآخرة من الخاسرین﴾

ترجمه: و هر کس که دینی جز اسلام اختیار کند، هرگز از او پذیرفته نخواهد شد و در آخرت از زیان‌کاران خواهد بود.

پیام

۱) کسی که دینی جز اسلام را پذیرفت، دچار زیان و خسران شده است.

۲) رستگاری دنیا و آخرت در پذیرش اسلام است.

○ پیامبران مانند معلمان یک مدرسه‌اند که پایه‌های مختلف تحصیلی را به ترتیب تدریس و مطالب سال قبل را تکمیل می‌کنند **در نتیجه** → اگر کسی به آخرین پیامبر الهی ایمان بیاورد در واقع به تمام پیامبران سابق نیز ایمان آورده است. (زیرا همه یک برنامه و هدف مشخص را دنبال و همدیگر را تأیید کرده‌اند.)

اندیشه و تحقیق

به نظر شما آیا این امکان وجود داشت که خداوند برنامه سعادت بشر را یک بار برای همیشه در زمان حضرت آدم ﷺ برای مردم بفرستد؟ چرا؟
خیر- زیرا انسان‌های آن عصر، آن را نمی‌فهمیدند و درک نمی‌کردند؛ چون این برنامه فراتر از عقل و درک آنان بود ضمن این که در طی زمان نیز دین دچار تحریف و یا نابودی کلی می‌شد و به صورت دقیق و بدون تحریف به دست انسان‌های سایر عصرها نمی‌رسید.

درس ۳: معجزه جاویدان

قرآن کریم، آخرین کتاب الهی است که بر خاتم پیامبران نازل شده و گواه و دلیل نبوت ایشان است.

○ هر پیامبری برای این که مردم دریابند که وی با خدا ارتباط دارد و از طرف او مأمور به پیامبری شده، به تأیید و اذن خداوند، کارهای خارق‌العاده‌ای انجام می‌داد که هیچ کس قادر نبود انجام دهد.

قرآن کریم ← به آن «آیت» یعنی نشانه و علامت نبوت می‌گوید.

دانشمندان اسلام ← به آن معجزه می‌گویند؛ زیرا عجز و ناتوانی سایر افراد را نشان می‌دهد. ویژگی معجزه آخرین پیامبر که دینش برای مردم تمامی دوران‌ها تا روز قیامت خواهد بود، باید به گونه‌ای باشد که:

۱) مردم زمان خودش آن را معجزه و فوق توان بشر بدانند.

۲) آیندگان هم معجزه‌بودن آن را تأیید کنند.